

Beogradska filharmonija
Sezona 2021/22
Baš smo vas se uželeli

Petak, 11. februar 2022.

Gabrijel Felc

Karl Marija fon Veber
Oberon, uvertira

Trajanje: oko 10 minuta

Johanes Brams

Varijacije na Hajdnovu temu

Thema. Chorale St. Antoni. Andante
Variation I. Poco più animato (Andante con moto)
Variation II. Più vivace (Vivace)
Variation III. Con moto
Variation IV. Andante con moto (Andante)
Variation V. Vivace (Poco presto)
Variation VI. Vivace
Variation VII. Grazioso
Variation VIII. Presto non troppo (Poco presto)
Finale. Andante

Trajanje: oko 18 minuta

Johanes Brams

Simfonija br. 3 op. 90, u Ef-duru

Allegro con brio
Andante
Poco allegretto
Allegro

Trajanje: oko 33 minuta

Kada je započeo rad na svojoj poslednjoj operi *Oberon*, **Karl Marija fon Veber** (1786-1826) je pokušavao da ponovi uspeh *Čarobnog strelca*, sa kombinacijom narodne opere i romantičarske melodrame, kroz upotrebu govornog dijaloga. Dobivši porudžbinu od londonskog Covent Gardena, iako narušenog zdravlja, kompozitor prihvata iz finansijskih razloga, i od ponuđenih tema Fausta i Oberona, bira drugu. Opera u tri čina, sa libretom na engleskom jeziku, svoju premijeru je doživela 1826. godine, nepuna dva meseca pre autorove smrti. Doživela je trijumf, nakon kojeg je usledilo mnogo daljih produkcija, i prevod na nemački jezik.

Oberon je zasnovan na istoimenoj nemačkoj pesmi Kristofa Martina Vilanda, koja je i sama potekla od francuske epske poeme Hion iz Bordoja, iz 13. veka. Govori o Oberonu, kralju patuljaka, koji je sa suprugom vodio raspravu o tome ko je manje veran u braku, muškarci ili žene. Oberon se zakleo da se neće pomiriti sa njom dok ne pronađe par koji je ostao veran jedan drugom uprkos iskušenjima. Uz uključivanje prevaranta Puka i magije zlih vila, u priči se povlače jasne paralele sa Šekspirovim *Snom letnje noći*.

U Veberovoj muzici, prvi put čujemo puni romantičarski orkestar. Pošto je bio muzički direktor u Pragu i Drezdenu, kompozitor je imao veliki uticaj u proširivanju orkestarskog sastava, a njegov pristup orkestraciji uticao je na Berlioza, a potom i druge kompozitore posle njega. Berlioz je u svojoj čuvenoj studiji iz orkestracije citirao primere iz opere *Oberon*, a ono čemu su se njegovi sledbenici divili je veština da izdvoji i istraži dušu svakog pojedinačnog instrumenta.

Uvertira počinje jednostavnim, ali mističnim zovom horne, reference na čarobni rog koji igra centralnu ulogu u operskoj priči. Ponovna pojavljivanja zova trube i horne anticipiraju Vagnerov *Prsten Nibelunga*, dok *smeh vila* u drvenim duvačkim instrumentima asocira na pasaže iz *Tila Ojlenšpigela* Riharda Štrausa i scensku muziku *San letnje noći* Feliksa Mendelsoona. Uvertira se završava virtuožno, uz pojačanje tri trombona, uz čiju podršku završni akordi uvertire donose grandioznost proširenog devetnaestovekovnog simfonijskog orkestra.

Iako je **Johanes Brams** (1833-1897) već u ranom stvaralačkom periodu pokazivao interesovanje za simfonijsku muziku, svoju prvu simfoniju završio je tek u 43. godini. Razlog tome bilo je stalno poređenje sa delima velikih kompozitora, a naročito Betovena koji je početkom XIX veka postao paradigmatički primer simfoničara i standard s kojim su se svi ostali poredili. O

opravdanosti njegovog straha najbolje govori podatak da su kritičari prvu Bramsovu simfoniju nazvali *Betovenovom Desetom*, drugu su poredili s *Pastoralnom*, dok je treću čuveni dirigent Hans Richter okarakterisao kao *Bramsovu Eroiku*. Iako su ovakva poređenja smetala autoru, ona su zapravo bila priznanja da su Bramsova dela delila Betovenovu genijalnost i majstorstvo komponovanja.

Varijacije na Hajdnovu temu nastale su 1873. godine, a kompozitoru su poslužile kao podsticaj da tri godine kasnije dovrši započetu Prvu simfoniju i ohrabri se u radu na savladavanju velikog instrumentarijuma. *Varijacije na Hajdnovu temu* su u istoriji muzike zabeležene kao prve nezavisne varijacije za orkestar u istoriji muzike. Premijerno ih je izvela Bečka filharmonija, dok je za dirigentskim pultom bio autor. Strukturu dela čine tema, napisana u Be-duru, osam varijacija i finale. Poreklo teme do danas nije sa sigurnošću utvrđeno: Bramsov prijatelj, nototekar Bečkog filharmonijskog društva Karl Ferdinand Pol, pokazao je kompozitoru *Divertimento* za koji se tada smatralo da pripada Hajdnu, a danas se veruje da ga je napisao Hajdnov učenik Ignjac Plejel. Temu drugog stava ovog dela, *Koral Sv. Antonija*, Brams je iskoristio za niz varijacija, koje je prvobitno napisao za dva klavira, a zatim ih orkestrirao. Osam varijacija slede formalnu, i u nešto manjoj meri harmonsku strukturu teme, pri čemu svaka ima različiti karakter. Neke podsećaju na forme i tehnike prošlih epoha, dok druge pokazuju majstorski pečat spoja kontrapunktske tehnike i romantičarskog stila. Varijaciona tehnika se usložnjava, a kulminaciju dostiže u finalu formom pasakalje (niz kontrapunktskih varijacija na temu koja se izlaže u najdubljoj deonici), koja završava trijumfalnom kodom.

Simfonija br. 3, op. 90 u Ef-duru nastala je 1883. godine kada je Brams boravio na odmoru u Visbadenu, gde se bavio revidiranjem muzike koju je pisao za Geteovog *Fausta*. Ovi prerađeni fragmenti postepeno su prerasli u centralne delove četvorostavačne simfonije. Simfonija br. 3 premijerno je izvedena iste, 1883. godine, u izvođenju Bečke filharmonije pod upravom Hansa Richtera. Prvo izvođenje doživelo je veliki uspeh, a čuveni Eduard Hanslik je ovo ostvarenje ocenio kao najsavršeniju Bramsovu simfoniju, *najkompaktniju po formi i najjasniju u detaljima*. S ovime se očigledno složila i većina umetničkih direktora velikih muzičkih institucija, te je simfonija ubrzo izvedena u Berlinu, Lajpcigu, Majningenu i Visbadenu. O velikoj popularnosti dela govori i podatak

da je sam autor smatrao *isuviše popularnom i previše izvođenom simfonijom*. Bez obzira na to što je njena *preterana popularnost* nervirala Bramsa, i sam je bio svestan neosporne vrednosti ovog remek dela.

Dramska tenzija koju donosi uvodna tema prvog stava izrasla je iz treće, takozvane *Rajnske* simfonije Roberta Šumana, Bramsovog velikog prijatelja i mentora. Dualizam dura i mola određuje karakter ovog stava, ali i dela u celini. Drugi stav na dramaturškom planu čitave simfonije predstavlja lirski predah, a u njemu klarinet ima ulogu soliste. Najpoznatiji i najpopularniji deo simfonije je njen treći stav, u kojem centralnu, lirsku temu donose violončela. Poslednji stav izrazito velike energije i snažnog karaktera ponovo donosi kontrast dura i mola i oštre sukobe tematskog sadržaja koji kulminiraju i razrešavaju se tek u kodi, ponovnim javljanjem Šumanove teme iz početnog stava.

mr Asja Radonjić